

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

ДЕПАРТАМЕНТ З ПИТАНЬ
ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З
ПРАВ ЛЮДИНИ

DG1

ТЕМАТИЧНА ДОВІДКА

Листопад 2020 р.

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Цей короткий огляд справ складений під особисту відповідальність Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду і не створює жодних зобов'язань для Комітету міністрів.

1. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВИХ УСТАНОВ	3
1.1. Незалежність по відношенню до виконавчої влади	3
1.2. Незалежність по відношенню до сторін	5
1.3. Внутрішня незалежність судів	6
2. БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДОВИХ УСТАНОВ	8
2.1 Об'єктивна безсторонність судових установ	8
2.1.1. Здійснення дорадчих та судових функцій у справі	8
2.1.2. Здійснення судових та позасудових функцій у справі	8
2.1.3. Здійснення різних судових функцій у справі	9
2.1.4. Ситуації особистого характеру, в тому числі конфлікт інтересів	11
2.2 Суб'єктивна безсторонність судових установ	12
3. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА БЕЗСТОРОННІСТЬ ПРОКУРОРІВ	13
ПЕРЕЛІК СПРАВ	15

Право на справедливий суд гарантоване статтею 6 Європейської конвенції з прав людини. Щоб це право було дієво впроваджене в життя, необхідно, зокрема, щоб кожен мав право на розгляд справи "незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення". Принципи незалежності та безсторонності тісно пов'язані між собою. Залежно від обставин, Європейський суд може розглядати їх разом. Незалежність та безсторонність – інституційні гарантії, на які спираються демократія та верховенство права.

Обов'язок держав забезпечувати розгляд справи "незалежним та безстороннім судом" не обмежений судовою владою. Це також передбачає зобов'язання органів виконавчої, законодавчої влади та будь-якого державного органу, незалежно від рівня, поважати рішення та ухвали судів і виконувати їх. Конституційні гарантії незалежності та безсторонності судової влади мають бути складовою ставлення й поведінки працівників державних органів.

У цьому інформаційному бюлетені наведені приклади заходів, вжитих і представлених державами в контексті виконання рішень Європейського суду з метою збереження і зміцнення незалежності та безсторонності національних судових систем. Він також містить розділ про незалежність і безсторонність прокурорів, оскільки вони є невід'ємною частиною європейських судових систем.

1. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СУДОВИХ УСТАНОВ

Незалежність судових установ – невід’ємна складова верховенства права, необхідна для функціонування судової системи. Вона є гарантією дотримання прав людини і основоположних свобод, завдяки якій кожна людина може довіряти системі правосуддя.¹

Згідно з практикою Суду, для того, щоб встановити, чи є судова установа незалежною, особливо, від виконавчої влади і сторін у справі, розглядають, у тому числі, такі питання: порядок призначення членів судової установи та строк їхніх повноважень; наявність гарантій від стороннього впливу; питання про те, чи орган виглядає незалежним. Суд зазначав, що питання поділу влади між виконавчою й судовою гілками набуває все більшого значення в його практиці.

1.1. Незалежність по відношенню до виконавчої влади

Незалежність Державної ради в контексті тлумачення міжнародних договорів: У 1990 році Пленум Державної ради прийняв рішення відмовитися від процедури передачі тлумачення міжнародних договорів, формулювання яких були невизначеними або неоднозначними, на розгляд міністра закордонних справ і відтепер самостійно тлумачити положення міжнародних договорів в межах справ на розгляді. Таким чином, він набув повної юрисдикції та повної незалежності від виконавчої влади. Навіть якщо в конкретному випадку він запросить висновок виконавчої влади, такий висновок не буде для нього обов'язковим.	FRA / Beaumartin (15287/89) Остаточне рішення від 24/11/1994 Остаточна резолюція DH(95)254
Незалежність палат з морських спорів: У 2009 році до закону «Про палати з морських спорів» були внесені зміни стосовно призначення й зміщення голови й заступника голови палати з морських спорів міністром юстиції за погодженням з міністром транспорту та морських справ, що ставило зазначених суддів в підлегле становище по відношенню до цих міністрів. Тепер палата з морських спорів складається з професійних суддів (голова і один або декілька заступників) і непрофесійних суддів, яких призначає в палати міністр юстиції відповідно до закону про систему загальних судів.	POL / Brudnicka and Others (54723/00) Остаточне рішення від 03/06/2005 Остаточна резолюція CM/ResDH(2011)141
Удосконалення законодавчих гарантій для забезпечення незалежності помічників суддів: Відповідно до закону «Про судоустрій» 2004 року та Внутрішнього регламенту судів Вищої ради магістратів 2005 року, помічники суддів отримали професійний статус, аналогічний статусу суддів, і користуються захистом від необґрунтованого звільнення з посади. Вони також можуть оскаржити в суді дисциплінарні рішення щодо них.	ROM / Luka (34197/02) Остаточне рішення від 21/10/2009 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2014)66
Незалежність кримінальних судів у справах про злочини, вчинені цивільними особами та військовослужбовцями: Щоб військові суди не засуджували цивільних, у 2006 році до Кримінально-процесуального кодексу було внесено поправки, згідно з якими цивільні суди розглядатимуть усі справи, у яких має місце неподільність або зв'язок злочинів,	ROM / Maszni (59892/00) Остаточне рішення від 21/12/2006

¹ Див. Рекомендацію [CM/Rec\(2010\)12](#) про суддів: незалежність, ефективність та обов'язки.

скоєних військовослужбовцями та цивільними особами. Крім того, відповідно до закону «Про статус поліцейських» від 2002 року співробітники поліції стали державними службовцями, тому їхні справи розглядають цивільні суди.

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2013\)168](#)

Обмеження юрисдикції військових судів та їх подальше скасування:

Згідно з поправками до закону «Про створення та судочинство військових судів» від 2010 року положення, що вимагало присутності офіцера у складі судової колегії, було скасовано. Надалі колегія військового суду повинна була складатися лише з трьох військових суддів.

TUR / Bayrak (39429/98)

[Остаточне рішення від
24/09/2007](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)22](#)

У 2013 році поправка до закону «Про військові дисциплінарні суди» обмежила юрисдикцію військових дисциплінарних судів дисциплінарними питаннями, що виникають під час війни. Крім того, військові дисциплінарні колегії, які замінили військові дисциплінарні суди в мирний час, не мають права накладати дисциплінарні стягнення, пов'язані з позбавленням волі.

*TUR / Ibrahim Gurkan
(10987/10)*

[Остаточне рішення від
03/10/2012](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2016\)303](#)

Усі військові суди, у тому числі Вищий військово-адміністративний суд (ВВАС), були скасовані поправкою до Конституції у 2017 році. Справи, що на той час розглядав ВВАС, були передані до Касаційного суду або до Державної ради.

TUR / Tanisma (32219/05)

[Остаточне рішення від
02/05/2016](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)422](#)

Скасування судів державної безпеки: Низка законодавчих і конституційних реформ зрештою привела до скасування судів державної безпеки. Конституційна поправка 1999 року передбачала, що суди державної безпеки повинні були складатися з голови, двох постійних членів і одного члена-заступника. Наступні законодавчі зміни скасували у судах державної безпеки функції військового судді і військового прокурора, які були замінені цивільними суддями.

TUR / Ciraklar (19601/92)

[Остаточне рішення від
28/10/1998](#)

[Остаточна резолюція
DH\(99\)555](#)

Конституційна реформа 2004 року остаточно скасувала суди державної безпеки. Юрисдикцію цих судів було передано судам присяжних шляхом внесення поправок до Кримінально-процесуального кодексу та прийняття закону «Про скасування судів державної безпеки».

TUR / Sertkaya (77113/01)

[Остаточне рішення від
22/09/2006](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2008\)83](#)

Структурні реформи для забезпечення незалежності військових трибуналів: Згідно з поправками від 1997 року до закону «Про армію» 1955 року, до складу військового трибуналу у якості члена суду повинен входити суддя-адвокат (цивільна особа, що відповідає встановленим законом вимогам), чиї юридичні поради є обов'язковими для

UK / Findlay (22107/93)

[Остаточне рішення від
25/02/1997](#)

суду і який має право голосу у винесенні вироку (але не щодо засудження). До наявного права на оскарження засудження було додано право на оскарження вироків до цивільного Апеляційного суду з питань військових трибуналів. Таким чином, остаточне рішення відтепер завжди прийматиме судовий орган.

Згідно з поправками від 2004 року до Дисциплінарного статуту ВМС від 1957 року відповідальність за призначення (цивільних) суддів-адвокатів у судах Королівських ВМС було передано Головному (цивільному) судді-адвокату військового суду ВМС. У 2002 і 2004 роках в інструктивні матеріали, підготовлені для звичайних членів військово-морських судів, були внесені зміни, що включали вказівки на необхідність діяти незалежно і вільно від зовнішнього тиску, а також забезпечувати максимально можливу узгодженість із інструкціями, прийнятими в армії і Королівських ВПС. Новий закон «Про збройні сили», що набув чинності у 2009 році, створив єдиний постійний військовий трибунал для всіх трьох видів збройних сил (армії, ВМС та ВПС), який може засідати у кількох місцях одночасно. Цей суд може складатися з різних суддів-адвокатів та військовослужбовців для проведення різних судових процесів.

[Остаточна резолюція ДН\(98\)11](#)

UK / Grieves (57067/00)

[Остаточне рішення від 16/12/2003](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2011\)290](#)

Повне право Ради з питань умовно-дostroкового звільнення щодо звільнення засуджених до обов'язкового довічного ув'язнення: В результаті поправок до закону «Про кримінальне правосуддя» у 2003 році Рада з питань умовно-дostroкового звільнення набула право приймати рішення про звільнення всіх ув'язнених, засуджених до обов'язкового довічного ув'язнення. Державний секретар більше не має права відступати від її рішень. Рада з питань умовно-дostroкового звільнення, як державний орган в значенні закону «Про права людини» від 1998 року, вчинила би порушення закону, якби в даний час діяла у спосіб, несумісний із захищеним Конвенцією правом.

UK / Stafford (46295/99)

[Остаточне рішення від 28/05/2002](#)

[Остаточна резолюція CM/ResDH\(2011\)179](#)

Комплексна судова реформа для забезпечення розподілу державної влади: Було вжито заходів щодо забезпечення структурної незалежності судової влади, зокрема, шляхом виключення політичних органів (президента і парламенту) із процесу призначення та звільнення суддів.

UKR / Oleksandr Volkov (21722/11)

[Остаточне рішення від 27/05/2013](#)

[План заходів](#)

[Стан виконання: триває](#)

1.2. Незалежність по відношенню до сторін

Незалежність Регіональної апеляційної комісії з питань соціального страхування: Положення загального закону «Про соціальне страхування», що регулює склад Регіональної апеляційної комісії, було змінено в 2000 році. Головою Комісії відтепер є суддя, якого призначає Федеральний міністр юстиції; на момент призначення він повинен бути членом суду, який відповідає за питання праці та соціальні питання. До складу Комісії входять ще чотири члени, двох з яких пропонує Палата лікарів і двох – Генеральна асоціація соціального страхування.

AUT / Hortolomei (17291/90)

[Остаточне рішення від 16/04/1998](#)

[Остаточна резолюція ResDH\(2004\)73](#)

Незалежність Регіонального органу з питань операцій з нерухомим майном: До складу органу входять, зокрема, три державних службовці з Управління земельного уряду, один з яких виступає в якості доповідача, у тому числі в тих випадках, коли Управління

AUT / Sramek (8790/79)

[Остаточне рішення від 22/10/1984](#)

земельного уряду саме бере участь у справі в якості сторони. У 1984 році регіональний уряд Тіролю вніс зміни до організаційної структури своєї регіональної адміністрації. Відтепер відділ, до якого належить доповідач органу як державний службовець, відділений від директорату, очолюваного "контролером майнових угод", який представляє Управління земельного уряду в судовому процесі. Таким чином, доповідач Регіонального органу більше не підкоряється цьому контролерові.

[Остаточна резолюція](#)
[DH\(85\)6](#)

Незалежність судової секції Палати депутатів: У 2009 році склад Судової секції, уповноваженої приймати рішення в останній інстанції з адміністративних спорів між співробітниками Палати депутатів та її адміністрацією, був змінений Асамблеєю і Головою Палати депутатів. Тепер Судова секція складається виключно з членів Палати депутатів, які не мають особливих зв'язків з її адміністрацією.

ITA / Savino (17214/05)

[Остаточне рішення від](#)
[28/07/2009](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція](#)
[CM/ResDH\(2020\)229](#)

Виключення судових засідателів у разі конфлікту інтересів у житлових спорах: У 1991 році було внесено поправки до закону «Про апеляційні комісії з питань орендної плати» від 1973 року та закону «Про житлово-орендний суд» від 1974 року, згідно з якими засідателі в апеляційних комісіях з питань орендної плати та житлово-орендному суді, яких призначили зацікавлені асоціації та які мають тісні зв'язки з такими асоціаціями, повинні бути замінені на звичайних суддів в усіх можливих випадках наявності конфлікту інтересів.

SWE / Langborger (11179/84)

[Остаточне рішення від](#)
[22/06/1989](#)

[Остаточна резолюція](#)
[DH\(91\)25](#)

Оскарження у спорах з питань житлових субсидій: Апеляційну комісію з житлових субсидій, до складу якої входили п'ять виборних радників від місцевого органу влади, який виніс оскаржуване рішення, було замінено судами, утвореними відповідно до закону «Про підтримку дітей, пенсії та соціальне забезпечення» від 2000 року. Ці суди повністю незалежні від місцевої влади і можуть розслідувати всі факти, що стосуються спорів з питань житлових субсидій.

UK / Tsfayo (60860/00)

[Остаточне рішення від](#)
[14/11/2006](#)

[Остаточна резолюція](#)
[CM/ResDH\(2010\)75](#)

1.3. Внутрішня незалежність судів

Удосконалення гарантій незалежності Верховного суду як касаційної інстанції у кримінальних справах: Щоб вирішити питання об'єктивно обґрунтованих побоювань щодо вразливості Верховного суду до тиску, Кримінально-процесуальний кодекс від 2002 року заборонив суддям Верховного суду та / або головам відділів подавати касаційні скарги про скасування апеляційних рішень і залишення в силі рішень суду першої інстанції.

LIT / Dakaras (42095/98)

[Остаточне рішення від](#)
[17/01/2001](#)

[Остаточна резолюція](#)
[CM/ResDH\(2004\)43](#)

Системна реформа суддівської кар'єри: Конституційна реформа 2016 року і прийняття відповідного законодавства створили нову нормативно-правову базу для судової системи України, в тому числі щодо відбору, призначення суддів і судової дисципліни. Це включає нові правила щодо формування та роботи органу, повноважного в цих питаннях — Вищої ради правосуддя. Зниження ролі голів судів забезпечило додаткову гарантію внутрішньої незалежності суддів.

UKR / Oleksandr Volkov (21722/11)

[Остаточне рішення від](#)
[27/05/2013](#)

[План заходів](#)

[Статус виконання: триває](#)

У справі Олександра Волкова у 2015 році Верховний суд, після рішення парламенту, поновив заявника на посаді судді Верховного суду.
У справі Салова судові рішення стосовно заявника були скасовані Верховним судом, а провадження у справі припинене.
У справі холдингу "Совтрансавто" оскаржуване рішення було скасовано, а справу було передано на новий розгляд. У 2005 році позов компанії-заявника було частково задоволено.

*UKR / Agrokompleks
(23465/03)*

[Остаточне рішення від
08/03/2012](#)

[Звіт про заходи](#)

[Статус виконання: триває](#)

UKR / Salov (65518/01)

[Остаточне рішення від
06/12/2005](#)

[План заходів](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2018\)232](#)

*UKR / Sovtransavto Holding
(48553/99)*

[Остаточне рішення від
06/11/2002](#)

[Звіт про заходи](#)

[Остаточна резолюція
CM/ResDH\(2019\)243](#)

2. БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДОВИХ УСТАНОВ

Безсторонність означає відсутність упередженості або упереджень. Згідно з практикою Суду наявність безсторонності необхідно визначати відповідно до суб'єктивного критерію, де враховують особисті переконання й поведінку конкретного судді, тобто наявність у судді будь-яких особистих упереджень або упередженості в цій справі; а також відповідно до об'єктивного критерію, тобто з'ясувати, чи надає сам суд і, зокрема, його склад, достатні гарантії, щоб виключити будь-які обґрунтовані сумніви в безсторонності. У більшості відповідних справ Суд зосереджується на об'єктивному критерії. Однак він зазначає, що не існує абсолютно чіткого поділу між суб'єктивною та об'єктивною безсторонністю, оскільки поведінка судді може не лише викликати об'єктивні сумніви в безсторонності з точки зору зовнішнього спостерігача (об'єктивний критерій), а й стосуватися його особистих переконань (суб'єктивний критерій).

2.1 Об'єктивна безсторонність судових установ

2.1.1. Здійснення дорадчих та судових функцій у справі

Розмежування дорадчих та судових функцій Державної ради суддів: У 1995 році поправкою до закону «Про організацію Державної ради» від 1961 року було передбачено, що члени Судового комітету Державної ради не можуть засідати у справах, що стосуються застосування законів або указів, щодо яких вони брали участь в попередніх засіданнях Ради.

LUX / Procola (14570/89)

[Остаточне рішення від 28/09/1995](#)

[Остаточна резолюція ДН\(96\)19](#)

2.1.2. Здійснення судових та позасудових функцій у справі

Несумісність членства в Адміністративному суді з іншою професійною діяльністю і професійним представництвом третіх осіб: У 1997 році в закон кантону Цюрих «Про адміністративне судочинство» було внесено зміни, у відповідь на висновок Суду про відсутність безсторонності кантонального адміністративного суду, в зв'язку з тим, що двоє з тимчасово виконуючих обов'язки суддів, які працювали з неповною зайнятістю, брали участь в якості адвокатів в попередніх процесах, порушених проти заявника в тому ж суді. Зміни передбачають, що повна зайнятість в адміністративному суді є несумісною зі здійсненням будь-якої іншої професійної діяльності із повною зайнятістю або з професійним представництвом третіх осіб в судових або адміністративних органах.

SUI / Wettstein (33958/96)

[Остаточне рішення від 21/03/2001](#)

[Остаточна резолюція СМ/ResDH\(2009\)14](#)

У 2001 році Федеральний суд задовольнив клопотання заявника про перегляд справи, прийняв до розгляду його апеляційну скаргу на оспорюване рішення і передав справу до адміністративного суду, склад якого відповідав вимогам статті 6§1 Європейської конвенції з прав людини і національного законодавства.

Забезпечення безсторонності голови Королівського суду Гернсі: Згідно з Настановами від 2001 року було розроблено спеціальну процедуру відводу головуєчого судді в адміністративному провадженні у Королівському суді Гернсі: на початку слухання адвокати всіх сторін повинні повідомити, чи мають їхні клієнти заперечення проти головуєчого судді і оголосити підстави для таких заперечень. Щоб дати можливість адвокатам отримати достатню інформацію, головуєчий суддя до початку слухання письмово інформує їх про свою попередню причетність до питань, що розглядатиме або вирішуватиме суд.

UK / McGonnell (28488/95)

[Остаточне рішення від 08/02/2000](#)

[Остаточна резолюція ДН\(2001\)120](#)

2.1.3. Здійснення різних судових функцій у справі

Відвід слідчих суддів у подальших судових процесах: У 1992 році Федеральне міністерство юстиції надіслало головам апеляційних судів та генеральним прокурорам циркуляр, у якому йшлося про те, що питання можливого відводу суддів має бути вирішене до призначення дати слухань. Лише у виняткових обставинах, зокрема, коли в інтересах заявника не затягувати провадження, можна передбачити відмову обвинуваченого від права подати заяву про відвід судді за умови дотримання мінімальних процесуальних гарантій (розгляд відмови незалежним і неупередженим суддею у присутності юриста – представника обвинуваченого).	<i>AUT / Pfeifer and Plankl (10802/84)</i> Остаточне рішення від 25/02/1992 Остаточна резолюція ДН(92)64
Виключення слідчого судді з судового розгляду у суді першої інстанції: Після зміни практики Касаційного суду у 1985 році суддя, який виконував функції слідчого судді, не може виступати у якості головуючого або судді у розгляді тієї ж справи у суді першої інстанції. Судовий кодекс ще раніше передбачив таке саме правило для розгляду справ апеляційними судами і судами присяжних.	<i>BEL / De Cubber (9186/80)</i> Остаточне рішення від 26/10/1984 Остаточна резолюція ДН(88)20
Виключення суддів, які брали участь у прийнятті досудових рішень: У 1990 році в закон «Про судочинство» було внесено зміни, згідно з якими суддя, який прийняв досудове рішення про взяття під варту або деякі інші рішення в процесі розслідування, не може виступати в якості судді першої або апеляційної інстанції у тій самій справі. Виняток зроблено для судових процесів за спеціальною спрощеною процедурою, коли обвинувачений зізнався у скоєнні злочину, а також для справ, що не потребують прийняття рішення щодо доказів вини обвинуваченого. Крім того, введено загальне положення про неупередженість суддів, згідно з яким жодна особа не може виступати в якості судді у справі, якщо будь-які інші обставини можуть поставити під сумнів безсторонність цієї особи.	<i>DNK / Hauschildt</i> Остаточне рішення від 24/05/1989 Остаточна резолюція ДН(91)9
Введення відмінних функцій для органів банківського нагляду: У 2010 році постановою про внесення змін до Валютно-фінансового кодексу органи ліцензування та нагляду за банківською і страховою діяльністю були об'єднані в єдиний орган – Орган пруденційного нагляду. Орган пруденційного нагляду складається з Колегії з 16 членів і Комітету з санкцій з п'яти членів. Функції члена Комітету з санкцій несумісні з функціями члена Колегії. Лише Колегія має право ініціювати процедуру застосування санкцій після виявлення недоліків під час інспекції. Комітет з санкцій має виняткове право накладати дисциплінарні санкції та забезпечує дотримання принципу змагальності.	<i>FRA / Dubus S.A (5242/04)</i> Остаточне рішення від 11/09/2009 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2011)102
Обмеження ролі Урядового уповноваженого у судових провадженнях: У 2006 році до Кодексу адміністративного судочинства було внесено поправки, що заборонили участь Урядового уповноваженого у нарадах під час провадження у Державній раді, адміністративному суді першої інстанції та апеляційному суді. Під час провадження у Державній раді сторони матимуть можливість вимагати недопущення Урядового уповноваженого до участі в нарадах. Сторони інформуються про це право у повістці. Якщо такого клопотання не буде подано, Урядовий уповноважений буде присутній у засіданні для забезпечення процесуальних прав усіх сторін.	<i>FRA / Kress (39594/98)</i> Остаточне рішення від 07/06/2001 Остаточна резолюція CM/ResDH(2007)44

Забезпечення безсторонності судів у дисциплінарних провадженнях щодо суддів: Згідно з поправкою 2018 року до Органічного закону про загальні суди, голова суду більше не має права порушувати дисциплінарне провадження щодо суддів свого суду. Це право покладено на новий інститут – Незалежного Інспектора, який проводить попереднє розслідування і надає свої висновки Вищій раді юстиції, яка потім більшістю у дві третини голосів може прийняти рішення про порушення дисциплінарного провадження або про відмову в його порушенні. Дисциплінарну справу розглядає по суті Дисциплінарна колегія суддів загальних судів, що складається з трьох суддів загальних судів та двох непрофесійних членів, обраних з числа викладачів та науковців, які працюють у вищих навчальних закладах, членів Асоціації адвокатів та / або осіб, висунутих неприбутковими юридичними особами.	<i>GEO / Sturua (45729/05)</i> Остаточне рішення від 27/04/2017 Звіт про заходи Статус виконання: триває
Недопущення суддів до участі у провадженнях у різних інстанціях за однією справою: У 1996 році Конституційний суд визнав неконституційним Кримінально-процесуальний кодекс (КПК) у двох аспектах. По-перше, у частині, де одному й тому самому судді було дозволено брати участь у розгляді справи у судах першої та апеляційної інстанцій з питання про винність підсудного. По-друге, у частині, де суддям, які брали участь у прийнятті рішень про запобіжні заходи, дозволялося брати участь у прийнятті рішень по суті справи. Згодом, в іншому рішенні від 1996 року, Конституційний суд визнав неконституційним інше положення КПК, оскільки воно не виключало участі судді у розгляді справи щодо підсудного, питання кримінальної відповідальності якого вже було оцінене тим самим суддею у попередньому рішенні.	<i>ITA / Ferrantelli and Santangelo (19874/92)</i> Остаточне рішення від 07/08/1996 Остаточна резолюція DH(97)502 <i>ITA / Cianetti (55634/00)</i> Остаточне рішення від 10/11/2004 Остаточна резолюція CM/ResDH(2010)213
Виключення суддів Верховного Суду, які брали участь у провадженні в судах нижчої інстанції у тій самій справі: У 2013 році Цивільний департамент Верховного Суду прийняв обов'язковий висновок, який вимагає враховувати практику Європейського суду під час застосування Цивільно-процесуального кодексу 2005 року, згідно з яким суддя або народний засідатель вважається нездатним виконувати обов'язок судді, якщо будь-які обставини викликають сумнів у його неупередженості. Зокрема, цей висновок застосовується, коли суддя Верховного суду раніше брав / брала участь у судах нижчих інстанцій у цій самій справі.	<i>MKD / Bajaldziev (4650/06)</i> Остаточне рішення від 25/01/2012 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2015)189
Забезпечення безсторонності під час розгляду Державною радою юстиції дисциплінарних справ щодо суддів: У 2018 році в закон «Про Державну раду юстиції» і закон «Про суди» було внесено зміни, які тепер виключають участь в ухваленні рішень членів Державної ради юстиції, які порушили дисциплінарне провадження. Ці закони також відокремили етап розслідування, що проводить Слідча комісія, від етапу прийняття рішення, в якому не може брати участь член Слідчої комісії.	<i>MKD / Mitrinovski (6899/12)</i> Остаточне рішення від 30/07/2015 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2019)300
Роз'яснення порядку відводу суддів Верховного суду: Щоб запобігти можливості залучення судді Верховного суду до участі в судовому засіданні для вирішення питання про те, чи слід залишити в силі будь-яке з його попередніх юридичних тлумачень або застосувань матеріального права у тій самій справі, Конституційний суд у рішенні від 2004	<i>POL / Toziczka (29995/08)</i> Остаточне рішення від 24/10/2012 Звіт про заходи

року роз'яснив, що термін "нижчий суд" у положенні про відвід суддів означає всі нижчі рівні судів.	Остаточна резолюція CM/ResDH(2014)146
Безсторонність судів у розгляді справ про неповагу до суду: У 2016 році Конституційний суд змінив свою практику, вказавши, що в рамках розгляду справ про неповагу до суду принцип безсторонності порушується у випадку, коли суддя, який імовірно став об'єктом неповаги, виносить рішення і призначає покарання. У 2017 році до закону «Про цивільне судочинство» було внесено зміни, згідно з якими клопотання судді про застосування санкцій до особи, яка ймовірно виявила неповагу до суду, має бути передане іншому судді.	SVN / Pecnik Alenka (44901/05) Остаточне рішення від 27/12/2012 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2018)148
Виключення суддів Конституційного суду, які брали участь у розгляді тієї самої справи у суді нижчої інстанції: У 2007 році Конституційний суд змінив свою практику, щоб виправити брак безсторонності Конституційного суду. Про такий брак безсторонності йшлося, коли до колегії суддів, яка приймала рішення, входив суддя, який брав участь у розгляді тієї самої справи в судах нижчої інстанції. Конституційний суд виключив зі складу колегії тих суддів, які раніше надавали експертний висновок з предмету відповідного провадження або брали участь у прийнятті рішень у тій самій справі в судах нижчого рівня. Сторони можуть подати клопотання про відвід судді Конституційного суду, як це передбачено Регламентом Конституційного суду.	SVN / Svarc and Kavnic (75617/01) Остаточне рішення від 08/05/2007 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2018)213
Безсторонність загальних зборів Вищого адміністративного суду: У 2012 році в закон «Про Вищий адміністративний суд (ВАС)» було внесено зміни, згідно з якими загальні збори ВАС складаються з постійних обраних членів, які розглядають лише скарги, адресовані цьому органу. У виняткових випадках членам загальних зборів дозволено брати участь у провадженнях в палатах ВАС, але лише за необхідності у зв'язку з надмірним навантаженням.	TUR / Fazli Aslaner (36073/04) Остаточне рішення від 07/07/2014 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2017)320
<i>Оспорюване провадження було поновлене, і нове рішення було винесене на користь заявника.</i>	

2.1.4. Ситуації особистого характеру, в тому числі конфлікт інтересів

Нова практика Конституційного і Верховного судів для гарантування безсторонності судових установ: У відповідь на рішення Європейського суду Конституційний і Верховний суди змінили свою практику, застосовуючи відтепер для оцінки безсторонності судів суб'єктивний та об'єктивний критерії Європейського суду. У цій справі сумніви в безсторонності апеляційного суду виникли через те, що син головуючого судді був стажером у юридичній фірмі, що представляла інтереси опонента заявниці. У 2013 році Міністерство юстиції також впровадило пошукову систему, що забезпечує публічний доступ до інформації про внутрішньодержавні провадження. За її допомоги сторони можуть подавати скарги до національних судів, якщо вони вважають, що безсторонність суду порушена.	CRO / Ramljak (5856/13) Остаточне рішення від 13/11/2017 План заходів Статус виконання: триває
Поширення підстав для відводу суддів на стосунки свояцтва: Ця справа стосувалася об'єктивно обґрунтованих сумнівів в безсторонності судді апеляційної інстанції через його стосунки свояцтва з керуючим партнером юридичної фірми, що представляла інтереси опонента заявника. Для вирішення цієї проблеми у 2018 році до Кодексу судової практики було внесено зміни, згідно з якими відносини свояцтва є підставою для відсторонення	CYP / Nicholas (63246/10) Остаточне рішення від 09/04/2018 Звіт про заходи

судді від участі у справі. У випадках, коли в процесі виступають адвокати, які є роботодавцями, працівниками, партнерами адвокатів – членів сім'ї судді (включаючи адвокатів-стажерів) або що перебувають із ними у професійних відносинах, такий суддя зобов'язаний розкрити сторонам відповідні факти трудових відносин. Якщо одна зі сторін заперечує проти участі судді у провадженні, суддя вирішує, заявляти самовідвід чи ні.	Остаточна резолюція CM/ResDH(2018)359
Усунення суддів через сімейні стосунки з законними представниками: Справа стосувалася об'єктивно обґрунтованих сумнівів у безсторонності голови Апеляційного суду через його родинні зв'язки з представниками сторони опонентів заявника. У 2007 році, в результаті цієї справи, до Цивільнопроцесуального кодексу було внесено зміни, за якими судді можна заявити відвід, або суддя може утриматися від розгляду справи, якщо юридичний представник, що виступає перед суддею, є його сином або дочкою, чоловіком або дружиною, батьком або матір'ю, братом або сестрою.	<i>MLT / Micallef (17056/06)</i> Остаточне рішення від 15/10/2009 Остаточна резолюція CM/ResDH(2011)232

2.2 Суб'єктивна безсторонність судових установ

Обмеження публічних заяв членів Національної судової ради під час дисциплінарних проваджень стосовно суддів: Відсутність безсторонності у цій справі стала результатом публічних коментарів, зроблених головою Національної судової ради (НСР) і двома її членами стосовно судді-заявника під час дисциплінарного провадження щодо нього. Згідно з поправкою від 2011 року до закону «Про Національну судову раду», голова НСР, член НСР або сама НСР можуть робити публічні заяви лише у разі термінової необхідності інформування громадськості з конкретного питання. Однак членам НСР заборонено коментувати дисциплінарне провадження до набрання рішенням чинності, так само як і робити заяви щодо судді, щодо якого ведеться дисциплінарне провадження.	<i>CRO / Olujić (22330/05)</i> Остаточне рішення від 05/05/2009 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2011)194
Процесуальна реформа у справах про неповагу до суду: У 2009 році до закону «Про суди» було внесено зміни, що підкреслюють необхідність встановлення справедливого співвідношення між захистом права на свободу висловлювання поглядів та авторитетом судової влади. Поправка передбачає, що справи про неповагу до суду розглядає окремий суд, який для цього визначає голова Верховного суду на прохання суду, щодо якого імовірно було вчинено неповагу. Перш ніж звернутися до голови Верховного суду з проханням визначити інший суд, суд, у якому було скоєно імовірну неповагу, повинен також поінформувати ймовірного порушника про його образливу поведінку та застосовні санкції. Нарешті, адвокати, що виступають у суді від імені своїх клієнтів, більше не підлягають судовому переслідуванню за неповагу до суду, оскільки будь-який імовірний проступок з їхнього боку тепер є лише дисциплінарним порушенням і повинен бути переданий судом до Дисциплінарної комісії адвокатів.	<i>CYP / Kyrianiou (73797/01)</i> Остаточне рішення від 15/12/2005 Звіт про заходи Остаточна резолюція CM/ResDH(2015)47

3. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА БЕЗСТОРОННІСТЬ ПРОКУРОРІВ

Європейський суд підкреслив, що демократія і верховенство права не можуть існувати лише як приписи, натомість, потребують інституційних гарантій. Незалежність і безсторонність прокурорів, як і судів, є основоположною гарантією проти зловживання повноваженнями, а вся структура Конвенції ґрунтується на загальному припущенні, що державні органи в державах-учасниках діють сумлінно. Аналогічним чином, Комітет міністрів наголосив,² що прокурори повинні виконувати свої обов'язки і здійснювати повноваження у повній відповідності до принципів законності, об'єктивності, справедливості та безсторонності.

Недопущення прокурорів до участі у нарадах Касаційного суду: Ця справа стосується несправедливого судового розгляду, викликаного, зокрема, участю прокурора (<i>avocat général</i>) у нарадах Касаційного суду. В якості негайної відповіді на висновки Європейського суду Касаційний суд у тимчасовому порядку перейшов на нову практику у кримінальному, цивільному і дисциплінарному судочинстві, згідно з якою заявники можуть відповідати на рекомендації <i>avocat général</i>, який більше не бере участі в нарадах. У 2000 році було скасовано оспорювані положення Судового кодексу, що стосуються Касаційного суду. Також було прийнято рішення виключити прокуратуру з нарад у цивільних судах.	<i>BEL / Borgers (12005/86)</i> Остаточне рішення від 30/10/1991 Остаточна резолюція CM/ResDH(2001)108
Зміни у судовій практиці та законодавстві для підвищення незалежності прокуратури: Для запобігання арешту / затриманню та порушенню кримінальної справи проти окремих осіб з єдиною метою вчинення на них тиску (у цьому випадку з метою перешкоджання іншому заявникові підтримувати свою заяву до Європейського суду) було проведено ґрунтовну реформу прокуратури. Реформа підвищила незалежність прокуратури від законодавчої та виконавчої влади та встановила дисциплінарну відповідальність для прокурорів. Згідно з постановою Конституційного суду від вересня 2013 року, державним органам заборонено втручатися у діяльність прокуратури шляхом вимагання інформації у конкретних кримінальних справах або шляхом опитування та допитування прокурора щодо розслідування конкретних справ. У 2016 році було прийнято новий закон «Про прокуратуру», який встановлює чіткі критерії і порядок відбору на посаду Генерального прокурора та забороняє його участь у діяльності політичних партій, забезпечує дотримання прав людини у кримінальному провадженні. Закон також передбачає дисциплінарні санкції у разі неправомірної поведінки прокурорів під час виконання ними службових обов'язків та обмежує їхню участь у діяльності, пов'язаній з законодавчою або виконавчою владою. <i>Заявника було звільнено та виправдано за усіма звинуваченнями, неправомірно висунутими проти нього у 2007 році.</i>	<i>MDA / Cebotari (35615/06)</i> Остаточне рішення від 13/02/2008 План заходів Остаточна резолюція CM/ResDH(2016)147
Незалежність прокуратури: Після конституційних змін 2016 року органи прокуратури стали складовою частиною судової системи. Вищезазначені зміни та закон «Про прокуратуру» від 2014 року привели до масштабного реформування прокуратури, остаточно скасувавши її функцію загального нагляду, відповідно до зобов'язань, взятих на себе Україною під час вступу до Ради Європи. Крім	<i>UKR / Lutsenko (6492/11)</i> Остаточне рішення від 19/11/2012 Звіт про заходи Статус виконання: триває

² Див. Рекомендацію CM [Rec\(2000\)19](#) про роль прокуратури в системі кримінального правосуддя та Рекомендацію [CM/Rec\(2012\)11](#) про роль прокурорів поза системою кримінального правосуддя.

того, вищезгаданий закон передбачив принцип політичної нейтральності, що захищає прокурорів від неправомірного політичного, фінансового або іншого впливу під час виконання ними службових обов'язків, а також гарантує процесуальну незалежність прокурора, та впровадив систему прокурорського самоврядування. Він також є нормативною базою для дисциплінарного процесу та питань кар'єри. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 2017 року посилив принцип політичної нейтральності та встановив норми професійної поведінки прокурорів.

У справі Луценка у 2013 році Президент помилував заявника, якого згодом було звільнено. У 2014 році національний суд скасував обвинувальний вирок щодо заявника. У справі Тимошенко заявницю було звільнено з-під варту та повністю реабілітовано у 2014 році.

*UKR / Tymoshenko
(49872/11)*

[Остаточне рішення від
30/07/2013](#)

[Звіт про заходи](#)

[Статус виконання: триває](#)

ПЕРЕЛІК СПРАВ

<i>AUT / Hortolomei (17291/90)</i>	5	<i>POL / Toziczka (29995/08)</i>	10
<i>AUT / Pfeifer and Plankl (10802/84)</i>	9	<i>ROM / Luka (34197/02)</i>	3
<i>AUT / Sramek (8790/79)</i>	5	<i>ROM / Maszni (59892/00)</i>	3
<i>BEL / Borgers (12005/86)</i>	13	<i>SUI / Wettstein (33958/96)</i>	8
<i>BEL / De Cubber (9186/80)</i>	9	<i>SVN / Pecnik Alenka (44901/05)</i>	11
<i>CRO / Olujic (22330/05)</i>	12	<i>SVN / Svarc and Kavnic (75617/01)</i>	11
<i>CRO / Ramljak (5856/13)</i>	11	<i>SWE / Langborger (11179/84)</i>	6
<i>CYP / Kyprianou (73797/01)</i>	12	<i>TUR / Bayrak (39429/98)</i>	4
<i>CYP / Nicholas (63246/10)</i>	11	<i>TUR / Ciraklar (19601/92)</i>	4
<i>DNK / Hauschildt (10486/83)</i>	9	<i>TUR / Fazli Aslaner (36073/04)</i>	11
<i>FRA / Beaumartin (15287/89)</i>	3	<i>TUR / Ibrahim Gurkan (10987/10)</i>	4
<i>FRA / Dubus S.A (5242/04)</i>	9	<i>TUR / Sertkaya (77113/01)</i>	4
<i>FRA / Kress (39594/98)</i>	9	<i>TUR / Tanisma (32219/05)</i>	4
<i>GEO / Sturua (45729/05)</i>	10	<i>UK / Findlay (22107/93)</i>	4
<i>ITA / Cianetti (55634/00)</i>	10	<i>UK / Grieves (57067/00)</i>	5
<i>ITA / Ferrantelli and Santangelo (19874/92)</i>	10	<i>UK / McGonnell (28488/95)</i>	8
<i>ITA / Savino (17214/05)</i>	6	<i>UK / Stafford (46295/99)</i>	5
<i>LIT / Daktaras (42095/98)</i>	6	<i>UK / Tsfayo (60860/00)</i>	6
<i>LUX / Procola (14570/89)</i>	8	<i>UKR / Agrokompleks (23465/03)</i>	7
<i>MDA / Cebotari (35615/06)</i>	13	<i>UKR / Lutsenko (6492/11)</i>	13
<i>MKD / Bajaldziev (4650/06)</i>	10	<i>UKR / Oleksandr Volkov (21722/11)</i>	5, 6
<i>MKD / Mitrinovski (6899/12)</i>	10	<i>UKR / Salov (65518/01)</i>	7
<i>MLT / Micallef (17056/06)</i>	12	<i>UKR / Sovtransavto Holding (48553/99)</i>	7
<i>POL / Brudnicka and Others (54723/00)</i>	3	<i>UKR / Tymoshenko (49872/11)</i>	14